

**THE CAPACITY OF INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION
TO DEFEND THE DISSERTATION OF A CANDIDATE:
REGULATORY AND LEGAL MODEL, GAPS IN ENFORCEMENT,
AND RECOMMENDATIONS FOR UNIFYING REAL GUARANTEE**

**СПРОМОЖНІСТЬ ЗВО ЗАБЕЗПЕЧИТИ ЗАХИСТ ДИСЕРТАЦІЇ
ЗДОБУВАЧА: НОРМАТИВНО-ПРАВОВА МОДЕЛЬ,
ПРОГАЛИНИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ Й РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО УНІФІКАЦІЇ РЕАЛЬНОЇ ГАРАНТОВАНОСТІ**

Kolomoiets T. O. Коломоєць Т. О.

*Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Honoured Lawyer of Ukraine,
Corresponding Member of the National
Academy of Legal Sciences of Ukraine,
Dean of Law Faculty of Zaporizhzhia
National University
Zaporizhzhia, Ukraine*

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАІПрН України,
Заслужений юрист України,
декан юридичного факультету
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Спроможність ЗВО забезпечити захист дисертацій здобувача умовно можна розглядати у двох аспектах. По-перше, у широкому розумінні, як спроможність ЗВО в цілому забезпечити ефективну підготовку здобувача – навчання за освітньо-науковою програмою, акредитованою програмою, підготовку до підсумкової атестації й безпосередньо саму підсумкову атестацію у вигляді захисту дисертації здобувача. У цьому розумінні «спроможність» варто розглядати як максимальну готовність ЗВО до «повного циклу» підготовки здобувача за третім (освітньо-науковим) рівнем, підтверджену (за підсумками процедури акредитації) відповідність ЗВО унормованим вимогам щодо легальної діяльності, наявності достатніх якісних та кількісних показників останньої для врахування запитів здобувача стосовно навчання й захисту (в т.ч. й дострокового) дисертації за підсумками відповідного навчання. Саме у широкому розумінні спроможність ЗВО варто розглядати як в контексті його спроможності щодо кожного окремого критерію оцінювання (критерії оцінювання при формуванні відомостей самооцінювання, критерії оцінювання під час проходження процедури акредитації освітньої програми та освітньо-наукової діяльності ЗВО), так і щодо всіх критеріїв разом взятих, що й дозволяє сформувати загальне уявлення про наявність достатніх підстав, ресурсів у ЗВО для навчання здобувача за освітньо-науковою програмою і проходження підсумкової атестації у вигляді захисту дисертації. Водночас, по-друге, спроможність ЗВО

забезпечити захист дисертації здобувача можна розглядати і у вузькому розумінні, із безпосереднім акцентом уваги саме на фінальний етап навчання здобувача за освітньо-науковою програмою, а саме – як спроможність ЗВО забезпечити здобувачу саме процедуру публічного захисту його дисертації. У цьому контексті увага зосереджується вже не а «повному циклі» навчання здобувача, а лише на стадії (етапі) підсумкової атестації. І саме на характеристиці проблемних питань такого забезпечення і можна було б зупинитися.

Унормована модель відповідних правовідносин закріплена одразу у декількох підзаконних нормативно-правових актах (Постанові Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 року № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у ЗВО (наукових установах)» зі змінами від 03.04.2019 року, Постанова № 283, а також Постанові Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішень разових спеціалізованих рад ЗВО, наукових установ про присудження ступеня доктора філософії»), деталізована у кількох інтерпретаційних актах Нацагентства, а також продубльована в локальних актах ЗВО та наукових установ. Не зважаючи на відповідну увагу нормотворця до регламентації засад таких відносин й досить масовану роз'яснювальну роботу Нацагентства, все ж таки, на жаль, спроможність ЗВО забезпечити захист дисертації здобувача як спроможність ЗВО забезпечити фінальний етап навчання за освітньо-науковою програмою здобувача, як свідчить узагальнення матеріалів ЗВО про створення разових спеціалізованих рад, дотримання процедури супроводу й забезпечення захисту дисертації, сприймається в освітньо-науковому середовищі по-різному, по-різному тлумачиться положення зазначеного законодавства, як наслідок – «гальмування» процедури захисту, виявлення МОН України й «блокування» в Інформаційній системі Нацагентства – сповіщення про утворення разових спеціалізованих вчених рад, що підтверджує «дещо спрощений» підхід деяких ЗВО до розуміння «спроможності забезпечити захист дисертації здобувача». У більшості своїй, «проблемні питання» («дефекти») такої спроможності пов'язані із кадровим аспектом. «Блокування» сповіщень про створення разових спеціалізованих вчених рад відбувається на підставі рішення МОН України щодо «дефектності» релевантності кадрового складу відповідних рад тематиці дисертації здобувача. Навіть з огляду кількох запропонованих варіантів кадрового складу таких рад («два рецензента і два опонента, голова ради» або ж «три опонента, рецензент і голова ради») все ж таки релевантність теми дисертації здобувача і наукових праць (мінімум три) всіх членів ради має бути абсолютною. Саме тому «спроможність ЗВО забезпечити захист

дисертації здобувача» має сприйматися як готовність ЗВО сформувати, в т.ч. й достроково, разову спеціалізовану вчену раду, із включенням її до складу п'ятьох фахівців – авторів наукових праць за тематикою (не за напрямком, не за галуззю) наукового дослідження здобувача. Оскільки, формуючи «дефектний» склад ради, ЗВО фактично порушує право здобувача на підсумкову атестацію. Питання спроможності ЗВО забезпечити захист дисертації здобувача варто порушувати вже в момент доступу особи до навчання за освітньо-науковою програмою, оскільки цілком можливим може бути і достроковий захист (з урахуванням ІОТ здобувача, інтенсивності його роботи, мотивації тощо). Більше того, «критична маса» дослідників з проблематики дисертаційного дослідження здобувача дозволяє забезпечити «якість» наукового дослідження здобувача, інтеграцію його у наукову спільноту, фахове обговорення поточних та підсумкових результатів й перспективне планування процедури рецензування останніх, а також визначення векторів співпраці із потенційними опонентами. Саме тому вже на момент вступу здобувача на навчання за освітньо-науковою програмою ЗВО має сформувати й довести його до відома таблицю спроможності ЗВО не тільки супроводу його навчання, але й таблицю кадрової спроможності забезпечити захист дисертації здобувача, із зазначенням кандидатур потенційних рецензентів-штатних співробітників ЗВО, а також можливих опонентів, із урахуванням наявності у них наукових тематичних праць.

Цілком виправданим є запит експертних груп під час процедури акредитації про надання таблиці відповідності тем здобувачів та наукових праць їх наукових керівників й таблиці спроможності забезпечити захист результатів роботи здобувачів, із зазначенням кандидатур потенційних рецензентів-штатних співробітників ЗВО та їх наукових праць, що фактично й дозволяє встановити таку спроможність й попередити передумови для «гальмування», «дефектності» процедури підготовки і захисту дисертації, фактично порушення права здобувача на своєчасність, гарантованість підсумкової атестації за результатами навчання за освітньо-науковою програмою. Відповідне правило має бути загальнообов'язковим, здобувач має бути вже на початку свого навчання за освітньо-науковою програмою поінформований про реальну спроможність ЗВО не тільки забезпечити навчання, а й захист (в т.ч. достроковий) його роботи, а гарант відповідної програми й керівництво ЗВО – моніторити й вживати реальних заходів щодо гарантованості такої спроможності.